

MONTENEGRIN JOURNAL FOR SOCIAL SCIENCES

Volume 3, 2019. Issue 2.

CIP - Каталогизација у публикацији
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње
COBISS.CG-ID 32743952

ISSN 2536-5592

Publisher: Center for Geopolitical Studies

Center for Geopolitical Studies

Časopis *Montenegrin Journal for Social Sciences* upisan je u evidenciju
medija, Ministarstva kulture Crne Gore pod rednim brojem **782**.

MJSS

MONTENEGRIN JOURNAL FOR SOCIAL SCIENCES

Volume 3, 2019. Issue 2. Podgorica, December 2019.

Publishing this issue of MJSS was supported by the Ministry of Science of
Montenegro

Editor in Chief: Adnan Prekić

Editors: Živko Andrijašević, Dragutin Papović, Ivan Tepavčević

International editorial board: John K. Cox, North Dakota State University, Fargo, UNITED STATES; Tvrtko Jakovina, University of Zagreb, Zagreb, CROATIA; Lidia Greco, University of Bari, Bari, ITALY; Helena Binti Muhamad Varkkey, University of Malaya, Kuala Lumpur, MALAYSIA; Vít Hloušek, Masaryk University, Brno, CZECH REPUBLIC; Adrian Hatos, Universitatea „Babeş-Bolyai” Cluj, ROMANIA.

Montenegrin Journal for Social Sciences is indexed in: CEOL - Central and Eastern European Online; ERIH PLUS; Google Scholar; Index Copernicus; CiteFactor; Scientific Indexing Services (SIS); ISRA - Journal impact factor; Electronic Journals Library; ROAD; General Impact Factor; OAJI - Open Academic Journals Index.

Proofreading and lecture in English: Danijela Milićević

Proofreading and lecture in Montenegrin: Miodarka Tepavčević

Address: Danila Bojovića bb 81 400 Nikšić, Montenegro;

E-mail: mjss@ucg.ac.me

www.mjss.ac.me

Prepress and print: Pro file – Podgorica

Circulation: 200 copies

Volume 3, 2019. Issue 2. Podgorica, December 2019.

CONTENTS:

NUMBER OF BOSNIAKS FROM SANDZAK IN TURKEY Sasa MRDULJAS	167
THE CREATION OF THE MONTENEGRIN MONETARY SYSTEM Jovan MUHADINOVIC	189
THE PRESSURE OF THE AUSTRO-HUNGARIAN EMPIRE ON MONTENEGRO TO RENOUNCE ITS NATIONAL POLICY IN HERZEGOVINA Nada TOMOVIC	203
MONTENEGRO IN THE FIRST WORLD WAR (1914-1918) Nenad PEROSEVIC	213
REVIEWS:	225
DEBATE: DIGITAL TECHNOLOGIES AND HUMANITIES Ivan TEPAVCEVIC	227
SCIENTIFIC CONFERENCE: FROM AB REVOLUTION TO NATO Amel DURUTLIC	233
LECTURE: 30 YEARS SINCE THE FALL OF THE BERLIN WALL Artur DMOCHOWSKI	235
ANATOMY OF ONE TRIAL, BOOK REVIEW: NEVENKA TROMP - SMRT U HAGU Adnan PREKIC	239
KING PETAR, BOOK REVIEW: ČEDOMIR ANTIĆ - KRALJ PETAR PRVI Milan SCEKIC	243
RARE SCIENTIFIC AND RESEARCH SUCCESS, BOOK REVIEW: RADOJICA PAVIČEVIĆ - WERK Slobodan CUKIC	253
MEMOIR OF MONTENEGRIN PRINCESS, BOOK REVIEW: MILICA JUTA PETROVIĆ NJEGOŠ – MEMOARI JEDNE NJEMAČKE PRINCEZE Nenad PEROSEVIC	257
GUIDE TO UNDERSTANDING CRIME, BOOK REVIEW: MAX BERGHOLZ, NASILJE KAO GENERATIVNA SILA Adnan PREKIC	259
INSTRUCTIONS FOR AUTHORS	265

Glavni i odgovorni urednik: Adnan Prekić

Urednici: Živko Andrijašević, Dragutin Papović, Ivan Tepavčević

Međunarodni uređivački odbor: John K. Cox, North Dakota State University, Fargo, UNITED STATES; Tvrtko Jakovina, University of Zagreb, Zagreb, CROATIA; Lidia Greco, University of Bari, Bari, ITALY; Helena Binti Muhamad Varkkey, University of Malaya, Kuala Lumpur, MALAYSIA; Vít Hloušek, Masaryk University, Brno, CZECH REPUBLIC; Adrian Hatos, Universitatea „Babeş-Bolyai” Cluj, ROMANIA.

Montenegrin Journal for Social Sciences indeksira se u sljedećim naučnim bazama: CEOL - Central and Eastern European Online; ERIH PLUS; Google Scholar; Index Copernicus; CiteFactor; Scientific Indexing Services (SIS); ISRA - Journal impact factor; Electronic Journals Library; ROAD; General Impact Factor; OAJI - Open Academic Journals Index.

Lektura i korektura na engleskom: Danijela Milićević

Lektura i korektura na crnogorskom: Miodarka Tepavčević

Adresa: Danila Bojovića bb 81 400 Nikšić, Crna Gora;

E-mail: mjss@ucg.ac.me

www.mjss.ac.me

Priprema i štampa: Pro file – Podgorica

Tiraž: 200 primjeraka

Volume 3, 2019. Issue 2. Podgorica, December 2019.

SADRŽAJ:

BROJ SANDŽAČKIH BOŠNJAKA U TURSKOJ Saša MRDULJAŠ	167
FORMIRANJE CRNOGORSKOG MONETARNOG SISTEMA Jovan MUHADINović	189
PRITISCI AUSTROUGARSKE DA CRNA GORA ODUSTANE OD SVOJE NACIONALNE POLITIKE U HERCEGOVINI Nada TOMOVIĆ	203
CRNA GORA U PRVOM SVJETSKOM RATU (1914-1918) Nenad PEROŠEVIĆ	213
PRIKAZI:	225
DEBATA: DIGITALNE TEHNOLOGIJE I HUMANISTIČKE NAUKE Ivan TEPAVČEVIĆ	227
NAUČNA KONFERENCIJA: OD AB REVOLUCIJE DO NATO-a Amel DURUTLIĆ	233
PREDAVANJE: TRIDESET GODINA OD PADA BERLINSKOG ZIDA Artur DMOCHOWSKI	235
ANATOMIJA JEDNOG SUDSKOG PROCESA, PRIKAZ KNJIGE: NEVENKA TROMP - SMRT U HAGU Adnan PREKIĆ	239
KRALJ PETAR, PRIKAZ KNJIGE: ČEDOMIR ANTIĆ - KRALJ PETAR PRVI Milan SČEKIĆ	243
RIJEDAK NAUČNI I ISTRAŽIVAČKI PODVIG, PRIKAZ KNJIGE: RADOJICA PAVIĆEVIĆ - WERK Slobodan ČUKIĆ	253
MEMOARI CRNOGORSKE PRINCEZE, PRIKAZ KNJIGE: MILICA JUTA PETROVIĆ NJEGOŠ – MEMOARI JEDNE NJEMAČKE PRINCEZE Nenad PEROŠEVIĆ	257
VODIČ ZA RAZUMIJEVANJE ZLOČINA, PRIKAZ KNJIGE: MAX BERGHOLZ, NASILJE KAO GENERATIVNA SILA Adnan PREKIĆ	259
UPUTSTVA ZA AUTORE	267

Review

KRALJ PETAR

Prikaz knjige: Čedomir Antić, *Kralj Petar Prvi, oslobodilac u doba srpske odiseje*, „Nedeljnik”, Beograd, 2018.

Milan ŠĆEKIĆ

University of Montenegro, Faculty of Philosophy,
Danila Bojovića bb, Nikšić, Montenegro
e-mail: milans@ucg.ac.me

Krajem 2018. u sklopu edicije „Karađorđevići, vladari, ratnici”, u izdanju beogradskog „Nedeljnika”, objavljena je kao četvrta po redu knjiga prof. dr Čedomira Antića „Kralj Petar Prvi, oslobodilac u doba srpske odiseje”. Kao i ostale publikacije iz ove edicije, i publikacija o kralju Petru Karađorđeviću je džepnog formata, ima 64 strane, a čine je prolog i 18 poglavlja, koja obiluju brojnim kontradiktornostima, nelogičnostima, neutemeljenim i neistinitim tvrdnjama. Nažalost, kada je ovaj autor u pitanju, to odavno nije nikakva novost.

Prvo poglavlje ove publikacije nosi naslov „Puč”. Dakle, autor se odlučio da biografiju vladara rođenog 1844. ne počne prvim, već posljednjim godinama njegovog života i Majskim prevratom 1903. u kojem su zvjerski ubijeni kralj Aleksandar Obrenović i njegova žena Draga. Za svakog ko je iole upućen u metodologiju, ovakav pristup je krajnje nedopustiv. Ali kod Antića je to odavno postala praksa, kojom čitaoca dezorjentiše s ciljem da mu se predstavi kao moderan pisac, koji ne robuje tradicionalnim metodološkim pravilima. No, kada se već opredijelio da o ovoj problematici započne izlaganje od samoga kraja, elementarni red je bio da se čitaocu saopšti da li i kakve veze kralj ima s pučistima, od kakvog je puč bio značaja za kralja Petra, kakve je posljedice proizveo i slično, ali autor je sve to prećutao. Štaviše, Petar Karađorđević se uopšte i ne pominje u ovom poglavlju. Ali se zato na dvije strane priča o kralju Aleksandru Obrenoviću i Dragi Mašin, njihovom braku,

kralju Milanu Obrenoviću i kraljici Nataliji, srpskoj vojsci, budžetskim problemima, hrastu u Takovu, proročanstvu Tarabića iz Kremana, uredniku Peri Todoroviću, Dragutinu Dimitrijeviću – Apisu, Dimitriju Cincar Markoviću, braći kraljice Drage. O svima po nešto – o kralju ni riječ.

U drugom poglavlju koje je naslovljeno „Izbor” autor se odlučio za identičan pristup. Dakle, priča o svemu, samo ne o tome kako je izabran Petar Karađorđević za srpskog kralja. Nevjerovatno je da su priči o izboru Petra Karađorđevića za kralja posvećene svega tri rečenice! U uvodu poglavlja autor je izlagao o tome čiji je kralj Petar bio sin, koliko godina je proveo u emigraciji, koliko je godina imao kada je postao kralj, ko mu je bio tast, koliko je imao djece i slično. Ostatak poglavlja potrošio je na dinastičke sukobe Obrenovića i Karađorđevića od 1817. do 1903, na žrtve tih sukoba i namjesnički ustav iz 1869. Od toliko suvišnih podataka, koji nemaju nikakve veze sa naslovom poglavlja, čitaocu je ostalo nejasno kako je Petar Karađorđević izabran za kralja.

Treće poglavlje autor je posvetio ceremoniji krunisanja Petra Karađorđevića, na koje je potrošio nepunu stranicu. U ovom poglavlju nije kazano ništa novo, što iole upućenijoj čitalačkoj javnosti nije bilo poznato. To je standardna priča o kruni iz Beča od 5 kg i dršci izlivenog Karađorđevog topa kao dijelu krune. Zatim Antić piše ko je činio kraljevu pratnju do Saborne crkve, ko mu je predao krunu, koliko je zvanica bilo, ko je snimao krunisanje i kada je bila premijera tog filma u Beogradu. Time je okončano poglavlje o krunisanju.

Prilikama u Srbiji od 1903. do 1914. posvećeno je četvrto poglavlje ove publikacije. Iako je autor naslovom obećao čitaocima da će ih upoznati sa stanjem u Srbiji početkom 20. vijeka, u poglavlju je najveći dio priče vezan za 19. vijek i Majski prekrat. U svakom slučaju više od dvije strane (od ukupno 4) utrošene su na priču o srpsko-bugarskom ratu iz 1885, prilikama u Radikalnoj stranci krajem 19. vijeka, kralju Milanu Obrenoviću, generalima koji su podržavali zavjerenike, Majskom prekratu i televizijskoj drami Radivoja Lole Đukića iz 70-ih godina 20. vijeka, kojom je autor želio da dokaže kako ruralna Srbija nije odobravalala nasilno svrgavanje svojih kraljeva. A da bi to potkrijepio vjerodostojnim izvorima, pozvao se na tvrdnje nekog starca iz ove TV drame, čija je žena kao prvu reakciju na zvonjavu crkvenih zvona, koja su oglasila mobilizaciju 1914, kazala svome mužu: „Crni Milosave... Ovo ili je rat ili su OPET ubili kralja”. Sve i da ruralna Srbija zaista nije odobravalala nasilno ubistvo kraljeva, ova tvrdnja ne govori u prilog autorovoj tezi. Iz nje bi se prije moglo kazati

da je ovu srpsku seljanku, a ne najveći dio Srbije, bilo strah od ratova i prevrata u zemlji. U svakom slučaju, izvor koji je koristio da dokaže svoju tvrdnju u stvari ga je demantovao. Kada je s tim završio, vratio se desetak godina unazad i započeo je priču o kraljevom sinu Đorđu, koga je posjetio car Nikolaj II u vojnoj školi pred prevrat 1903. Potom je pričao o ruskom poslaniku Čarikovu, koji je posmatrao prevrat sa prozora ruskog poslanstva, zemljama koje su prihvatile ili su se protivile prevratu, Beogradu, karikaturama kralja Petra... Nakon što je na bespotrebnu tematiku potrošio polovinu poglavlja, autor je saopštio čitalačkoj publici da je Srbija 1903. imala oko 2,3 miliona stanovnika, a Beograd oko 60.000. Odmah potom pao je u kontradiktornost: „Većina od čak 87% stanovnika Srbije živela je na selu i od poljoprivrede. Prosečno domaćinstvo je bilo siromašno, imalo je manje od tri hektara zemlje. Srbija je ipak bila država sa velikim težnjama i njena modernizacija je tekla ubrzano.” Vjerujemo autoru da se Srbija modernizovala, ali iz rečenica koje je naveo kao primjer, taj se zaključak nikako ne može izvesti. Kada je završio priču o modernizaciji Srbije, ponovo se obreo u šezdesete i sedamdesete godine 19. vijeka, izlažući o Prvom balkanskom savezu koji se stvarao oko Srbije, međunarodnom priznanju Srbije na Berlinskom kongresu, izgradnji željeznice, otvaranju Velike škole i čemu sve ne još. Onda je pri kraju poglavlja upao u novu kontradiktornost, govoreći ovoga puta o srpskoj industriji: „Industrijski rast države bio je uoči Prvog svetskog rata izuzetno visok, čak 10% ali je i dalje bio ispod evropskog proseka”. Poslije dvije rečenice više nije tako mislio: „Rast industrije nije bio dovoljan, pa se 1905. prvi put javila potreba za odlaskom radne snage u inostranstvo”. Ako je stanovništvo bilo primorano da odlazi iz zemlje, a prosječno srpsko domaćinstvo bilo siromašno, onda je život u Srbiji bio težak. Ali Antić ne misli tako. Naprotiv, tvrdi da je u periodu prije 1912. bio pravi raj na zemlji i srpski „bel epok”, pozivajući se na dnevničke bilješke jednog savremenika tih događaja: „Ćevapčić, i to veliki, koštao je 5 p. (ara), a ražnjić 10 p. dinarskih. Ondanji čevap je kao današnja tri komada. Pored te vreve, i mirisa mezetluka koji je golicao nos; iz svih kafana treštala je muzika praćena pesmom grlatih Cigana i Ciganki. Onda se je, zaista, živelo bezbrižno i veselo. Jer život je bio jevtin”. Ko je čitao ovo poglavlje, teško može znati kako se zaista živjelo u Srbiji do 1912. godine, jer to izgleda ni samom autoru nije jasno, budući da na istoj strani pominje siromašne ljude, koje je muka natjerala da odu trbuhom za kruhom u inostranstvo, i srpsku „bel epok” i ljude koji uživaju u čarima kafanskog života i žive bezbrižno i veselo. Srbija nije Skadarlija. Da postoje bilješke o životu u hotelima u Srbiji i Hrvatskoj za vrijeme okupacije u Drugom svjetskom ratu, autor bi tvrdio da je tada život u zemlji bio lagodan i bezbrižan.

Peto poglavlje „Svet početkom 20. veka” je potpuno suvišno i nema dodirnih tačaka ni sa kraljem Petrom (niti se on igdje pominje), ni sa svijetom, već sa opsesijom autora da pokaže čitalačkoj publici kako dobro poznaje opštu istoriju. Ali umjesto opšte istorije, polovinu poglavlja posvetio je isključivo nacionalnoj istoriji i carinskom ratu Srbije i Austrougarske, pukovniku Aleksandru Mašinu, Obrenovićima, aneksiji Bosne i Hercegovine i prilikama na Balkanu. Druga polovina poglavlja je priča o evropskim silama, Njemačkoj u 19. vijeku, Antanti, Centralnim silama, Berlinskom kongresu, Mladoturskoj revoluciji... O svijetu i kralju Petru tu nema ni pomena.

U šestom poglavlju autor je izlagao o kralju Petru kao ustavnom monarhu, dok je sedmo poglavlje posvećeno „Kraljevoj ličnosti”. U poglavlju u kome je trebalo da upozna čitaoca sa kraljevom ličnošću, autor je izlaganje počeo sa knezom Mihailom, kraljem Milanom i Aleksandrom Obrenovićem, da bi već u trećoj rečenici skoknuo u četrdesete godine 20. vijeka i izlagao o Čiči i Starom (Draži i Titu). Nakon toga se vratio na izlaganje o prinčevima Đorđu i Aleksandru, Tarabićima i Čedomilju Mijatoviću. Kada je na to potrošio gotovo cijelu jednu stranu, počeo je da opisuje kraljev fizički izgled, a ne ličnost. „Kralj Petar je bio mršav čovek srednjeg rasta. Vladajući monarh postao je kada je već poseo. Od mladosti nosio je brkove i bradicu, popularne u vreme vladavine Napoleona Trećeg. Tokom godina drugog izgnanstva (1915–1919) pustio je dugačku bradu, ali se starom izgledu vratio po oslobođenju zemlje”. To sve zna i prosječno obaviješten čitalac, ali to sa kraljevom ličnošću nema nikakve veze. Sve što je imao da kaže o ovoj problematici stalo je u dvije rečenice: „U starosti vredan i predan obavezama, Petar je u mladosti važio kao nemiran duh i neobuzdana priroda. Posvećen dužnostima vladara, ostao je upamćen po skromnosti koju su mnogi videli kao tvrdičluk”. Ostali dio poglavlja je priča o njegovim finansijama i humanitarnom radu.

Taman kada smo pomislili da će se autor držati neke hronologije, u osmom poglavlju vratio je iznenanda čitaoca iz prve i druge decenije 20. vijeka u četrdesete i pedesete godine 19. vijeka i „Detinjstvo i mladost” kralja Petra. Tako je autor na sredini knjige počeo priču koja pripada početku. Nakon izlaganja događaja iz prve polovine 19. vijeka, kojim se bavio u osmom poglavlju, autor je u devetom poglavlju („Precedent, slobodoumnik i ratnik”) prešao na šezdesete i početak sedamdesetih godina 19. vijeka. U desetom poglavlju („Mrkonjić”) opisivao je učešće kneza Petra u Bosanskom ustanku i već na samom početku iznio notornu neistinu da je pored

lošeg položaja hrišćana, unutrašnjih problema u državi, propala žetva 1874. dovela do nemira u Osmanskom carstvu. Ako je suditi po uzrocima koje je naveo autor, razloga da se podigne ustanak u Bosni i Hercegovini bilo je gotovo svake godine, ali zašto se to nije desilo, autor nam nije objasnio.

Jedanaesto poglavlje („U Srbiji posle četvrt veka”) posvećeno je prelasku kneza Petra u Srbiju za vrijeme rata sa Osmanskim carstvom (1876–1878), ali osim konfuznog izlaganja o ovoj tematici, koje se svelo na kneževo lutanje po Homoljskim planinama, čitalac nije uspio od autora saznati ni kada je knez Petar prešao u Srbiju, kao ni kada ju je napustio. Čitaocu je ostavljeno da o tome sam nagađa, a utisak je i da autoru nije najjasnije kada se sve to desilo.

Dvanaesto poglavlje „Ženidba i kriza” autor je započeo proglašenjem Srbije za kraljevinu 1882, izgradnjom željeznice, uspostavljanjem stajaće vojske u Srbiji, osnivanjem Narodne banke, štampanjem dinara, sukobom nekog kralja (čije ime ne pominje) sa Narodnom radikalnom strankom, Sanstefanskim mirom, Berlinskim kongresom, Tajnom konvencijom sa Austrougarskom i Timočkom bunom. Kada je završio izlaganje o ovoj problematici, prešao je na ženidbu kneza Petra. „Upravo u to vreme knežević Petar se oženio. Brak između prognanog Karađorđevića i najstarije kćerke crnogorskog kneza Nikole Prvog Petrovića Njegoša bio je svakako najvažniji dinastički brak koji je sklopljen u srpskoj istoriji 19. veka”. Još samo kada bi autor saopštio čitaocima ime kneževe supruge. To nije uradio ni u narednoj rečenici, u kojoj se bavio proglašenjem Srbije za kraljevinu i lošim odnosima sa Crnom Gorom (mada joj ime ne pominje, već je oslovljava kao srpsku zemlju). Tek u petoj rečenici autor je otkrio da se žena kneza Petra Karađorđevića zvala Zorka i da je imala 19 godina kada se udala. Poslije dugog upoznavanja sa mladencima izlagao je o tome da je knez Petar 1890. promijenio slavu, da je stara slava koju su Karađorđevići donijeli u Šumadiju početkom 18. vijeka bila – Sveti Kliment, a nova Sveti Andrej Prvozvani, na čiji dan su srpski ustanici 1806. ušli u Beograd, a Srbija 1830. dobila autonomiju. Nakon toga je u poglavlju o „Ženidbi i krizi” izlagao o srpskom namjesništvu (1889–1894), kralju Aleksandru Obrenoviću, posjeti knjaza Nikole Beogradu 1896. i stupanju Petrovića Njegoša 1902. u rodbinske veze „sa vladajućom srpskom dinastijom”. Čitalac koji ne zna ko je vladao Srbijom 1902, teško može znati o kojoj srpskoj dinastiji je riječ, a autor mu sugerije da su to bili Konstantinovići. „Knežević Mirko, srednji knežev sin, oženio se sa Natalijom Konstantinović, rođakom kralja Aleksandra i potomkinjom Jevrema, brata kneza Mi-

loša” koji očito nemaju prezime. A onda je već u narednim rečenicama još više počeo da zbunjuje čitaoce: „Knez je očekivao da, u slučaju da mladi kralj Aleksandar na posletku ostane bez naslednika, knežević Mirko i njegovo potomstvo naslede srpski presto. Stvari su se promenile sa ženidbom kralja Aleksandra Obrenovića. Srbija je ulazila iz krize u krizu”. S obzirom na to da ne navodi ime kneza koji očekuje da knez Mirko sa svojim potomcima sjedne na srpski prijesto, iz druge rečenice bi se dalo zaključiti da je možda kralj Aleksandar Obrenović nakon ženidbe dobio djecu jer „stvari su se promenile”, pa knez Mirko nije došao na srpski prijesto. Iz ovako nespretnog izlaganja teško je izvući drugačiji zaključak.

Trinaesto poglavlje nosi naslov „Kralj i Crna ruka”. Izlaganje u ovom poglavlju autor je započeo pričom o kraljevim ovlašćenjima, ustavnim dužnostima, zadužbinom na Oplencu, obnovi diplomatskih odnosa Srbije i Britanije, a potom nastavio o planovima austougarskog generalštaba 1906, Carinskim ratom, Aneksionom krizom i austrougarskom okupacijom Bosne i Hercegovine. Nakon što je završio izlaganje o tome, pola strane ovog poglavlja potrošeno je na kraljevića Đorđa Karađorđevića i njegovo druženje sa matematičarem Mihailom Petrovićem Alasom, razne Đorđeve avanture i nesrećni događaj sa njegovim pomoćnikom Kolakovićem. Pri tom kada već govori o Kolakovićevoj smrti u poglavlju „Kralj i Crna ruka”, autor je morao navesti gdje je kraljević Đorđe udario svog pomoćnika i od čega je on umro. Ali ako se čitalac nadao da će o tome nešto više saznati, grdno se prevario: „Đorđe ga je, navodno, snažno udario nogom. Nesrećni čovek je posle nekoliko dana preminuo u bolnici”. Tako je za mnoge čitaoce Kolakovićeve smrt ostala misterija. Tek nakon priče o tragičnoj smrti Stevana Kolakovića, autor se sa svega 4 rečenice odužio poglavlju o kralju i „crnorukcima”. Poslije toga je govorio o kraljevim putovanjima u Rim, Pariz, Carigrad, Sankt Petersburg, udaji krćerke Jelene za ruskog velikog kneza Jovana Konstantinovića, reformskoj akciji u Osmanskom carstvu 1908, Ilindenskom ustanku, četničkom vojvodi Vasiliju Tarabiću i ministru finansija dr Lazaru Pačuu. Opisom kralja Petra koji je ostavio Ivan Meštrović završeno je poglavlje o „Kralju i Crnoj ruci”.

U četranaestom poglavlju „Balkanski ratovi” autor se već u prvoj rečenici potrudio da saopšti prvu krupnu neistinu da je balkanski savez „nastao u razdoblju od 1904. do 1912.”, što naravno nije tačno. No, da ne bude da nešto podmećemo autoru, da vidimo šta kaže Vojna enciklopedija (tom 1, Beograd, 1970, 449, 458) o tome: „Rad na stvaranju Balkanskog saveza počeo je u jesen 1911... Još 1892. i

1899. vođeni su pregovori između Srbije i Grčke, a 1889, 1897, 1904. i 1909. između Srbije i Bugarske, ali nije postignut nikakav sporazum”. Što se tiče ugovora o savezu između balkanskih država, sklopljeni su u periodu od sredine marta do početka oktobra 1912. U drugoj rečenici autor je iznio poluistinitu tvrdnju: „Bio je to (balkanski savez) veliki trijumf ideje o oslobođenju i ujedinjenju poluostrva”. Iako je Balkanski savez izašao kao pobjednik iz rata sa Osmanskim carstvom, sam čin njegovog stvaranja nije garantovao oslobođenje kako autor to želi predstaviti. Za to su se pobrinule vojske balkanskih država, kojima na početku rata uopšte nijesu davani izgledi da će pobijediti. Priča o ujedinjenu balkanskih država nije ništa drugo do izmišljotina koja nema utemeljenja u nauci. Druga velika greška je saopštena u trećoj rečenici, gdje se kaže da je Balkanski savez bio odbrambeni savez. Još jednom ćemo podsjetiti kolegu Antića da je Balkanski savez prema Osmanskom carstvu predviđao „strategijski ofanzivu”, dok je u odnosu prema Austrougarskoj on bio „strategijska defanziva”, ali nije isključivao „taktičku ofanzivu u izvesnim pravcima i pogodnim momentima”. Prvi balkanski rat je uostalom najbolje potvrdio da li je Balkanski savez bio ofanzivan ili defanzivan. No, to nijesu jedine stvari koje zamjeramo autoru o ovom poglavlju. U poglavlju o balkanskim ratovima nema ni jednog podatka kada su ratovi počeli, koliko je vojnika mobilisano, kada su i kako završili, kada i gdje su održane mirovne konferencije i šta su njihove odluke. O tome nema ni riječi u ovom poglavlju. O kralju Petru dvije prostoproširene rečenice.

Najveći dio petnaestog poglavlja („1914.”) u stvari su dnevničke bilješke koje je vodio kralj Petar, a koje je autor integralno prenio na skoro cijeloj jednoj od ukupno dvije strane ovog poglavlja. Ostali dio poglavlja sastoji se od konfuznog izlaganja i tvrdnji da je decembra 1914. Srbija bila gotovo poražena, Beograd izgubljen, da je načelnik srpskog generalštaba razmišljao da ponudi primirje, ali da se zahvaljujući pobjedi Živojina Mišića na Kolubari od toga odustalo. Autor je u nastavku saopštio da je deset dana nakon Kolubarske bitke oslobođena i prijestonica, ali s obzirom na to da nije naveo kada se odigrala Kolubarska bitka, deset dana koje pominje nakon nje čitaocu neistoričaru ne mogu pomoći da sazna kada je Beograd oslobođen.

Baš kao i prethodno, i šesnaesto poglavlje („U odiseji”) je u dobroj mjeri potrošeno na stihove pjesme „Kreće se lađa Francuska”, stihove Branka Ćopića, sjećanja srpskih vojnika i kraljeve dnevničke bilješke. Opisujući kraljevo povlačenje preko Albanije, autor je i sam djelovao pomalo kao poeta: „Preko male, planinske zemlje – koja bi da je neka čudesna sila izravna, bila prostranija od Francuske –

stari vladar je putovao pešice na konju, nosili su ga oficiri, a kola na koja je jednom prilikom seo vukli su volovi”. No, ako to ostavimo po strani, poglavlje o kome piše autor vezano je isključivo za 1915. i povlačenje preko Albanije. Dakle, 1915. je srpska odiseja. Ali kako i naslov publikacije glasi: „Kralj Petar Prvi, oslobodilac u doba srpske odiseje”, ispada da je stari kralj oslobodio svoju zemlju 1915. godine, u vrijeme kada se povlačio preko Albanije i kada je kako autor kaže „na čizme navlačio čarape kako ne bi pao klišujući se niz poledicu”. U čarapama nema proklizavanja, to je barem poznato. Time je ova publikacija „obogaćena” za još jednu u nizu kontradiktornosti, kojima inače obiluje ovo djelo.

U sedamnaestom poglavlju „Progonstvo i pobjeda” autor se bavio ruskom revolucijom, dolaskom boljševika na vlast, kćerkom kralja Petra, njenim mužem, njihovom djecom Vsevoldom i Jekatarinom, ubistvom velikog kneza Jovana Konstantinoviča, suđenjem „crnorukcima”, njemačkom ofanzivom na Zapadnom frontu, Centralnim silama. Iako sve to nema mnogo veze sa životom kralja Petra u progonstvu, autor je skoro polovinu ovog poglavlja potrošio na to. Druga polovina poglavlja je priča o moždanom udaru koji je doživio kralj, sjećanjima Isidore Sekulić na dolazak srpske vojske i regenta Aleksandra u Beograd, lošem zdravstvenom stanju i sahrani kralja Petra. O životu kralja Petra u egzilu od 1915. do 1919. gotovo ništa. O pobjedi vrlo malo.

Posljednje osamnaesto poglavlje nosi nespretan naslov „Bilans častan”. Iako autor nije precizirao o kakvom je bilansu riječ, pretpostavljamo da je aludirao na častan bilans vladavine kralja Petra. Ali umjesto bilansa vladavine, izlaganje u ovom poglavlju započeo je novčanim bilansom i nepokretnom imovinom, koju je posjedovao kralj Petra. „Iza umrlog kralja ostao je priličan imetak. U novcu, dragocenos-tima i hartijama od vrednosti imao je nešto više od dva miliona dinara. Takođe, je posedovao kuću u Krunskoj ulici 9, zgradu na Cetinju, nekoliko zgrada o Topoli, parcele u ulicama kralja Aleksandra u Sarajevskoj u Beogradu, sve to zajedno sa zadužbinom i 10 hektara zemlje u Topoli. Ta imovina trebala je da bude podeljena između njegove dece...” Kada je završio sa imovinom i nepokretnostima, prešao je na nedaće sa kojima se sukobljavao knez Aleksandar Karađorđević, porodične nesreće koje su pratile kralja Petra, nakon čega se autor osvrnuo na priču o teritorijalnom širenju Srbije 1912–1918. U sklopu ovog poglavlja izlagao je i o Aleksandru Sergejeviču Puškinu koji je opjevao kćerku vožda Karađorđa, a potom je autor na više od pola strane čitaoca upoznao sa tekstom pjesme „Kralj – Petrova četiri vola”,

koju je napisao Edmond Rostan u proljeće 1916. U nastavku je Antić nespretno pokušavao da portretira kralja Petra, da bi na kraju poglavlje završio zaprepašujućom konstatacijom: „Petar Prvi Karađorđević je u naše vreme u većoj meri ikona srpskog republikanizma od bilo kog među mnogobrojnim predsednicima republike koji do sada nisu znali da podnesu ostavku, a kamoli da liše nečega svoje dete, izgrade nešto sopstvenim novcem i pođu zajedno sa sinovima da brane zemlju”.

Nerado bi se izjašnjavali o tome da li je danas kralj Petar veća ikona srpskog republikanizma od savremenih predsjednika Srbije, ali zato nema sumnje da je Čedomir Antić kao pisac jedna od najvećih ikona površne, nepouzdanе, kontradiktorne i neutemeljene historiografije. O tome između ostalih njegovih djela vrlo uvjerljivo svjedoči i ova publikacija, koju prate brojne činjenične greške, kontradiktornosti i neodržive tvrdnje. U trećini od ukupnog broja poglavlja ove knjige kralj Petar se, ili uopšte ne pominje, ili se pominje sa svega par rečenica. U ostalim poglavljima o kralju Petru govori se bez ikakvog hronološkog reda, principijelnog i sistematskog izlaganja. To nedvosmisleno govori da je autorov pristup naučnom poslu neozbiljan i površan, pa mu samim tim ni djelo ne može biti drugačije od pristupa. U svakom slučaju vladar kakav je bio kralj Petar zaslužuje mnogo boljeg biografa od Čedomira Antića, koji se pokazao nedoraslim za pisanje ove vrste istorografskih radova.